

УДК 336.71

О. П. Зоря,

к. с. н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту,
Запорізький національний технічний університет, м. Запоріжжя

Д. В. Малюченко,

здобувач вищої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем "магістр",
Запорізький національний технічний університет, м. Запоріжжя**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО
МОНІТОРИНГУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ**

O. Zorya,

k. s. n., associate professor, assistant professor of accounting and taxation,
Zaporizhzhya National Technical University, Zaporozhye

D. Malyuchenko,

Seeker of a higher education qualification level "master",
Zaporizhzhya National Technical University, Zaporozhye**ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT FOR FINANCIAL MONITORING IN BANKING
INSTITUTIONS**

Значні потоки брудних коштів можуть зашкодити стабільності та репутації фінансового сектору та можуть бути загрозою для єдиного ринку, а тероризм може підірвати засади нашого суспільства. Додатково до заходів кримінального права, превентивні заходи через фінансову систему можуть принести результати. Міцність, цілісність та стабільність кредитних та фінансових установ та довіри до фінансової системи в цілому можуть серйозно загрозувати зусиллям злочинців та їх спільників, як у маскуванні походження кримінальних коштів, так і у спрямуванні законних або незаконних грошей на терористичні цілі. З метою уникнення того, щоб держави-члени вживали заходів із захисту власних фінансових систем, які можуть виявитися несумісними із функціонуванням внутрішнього ринку та приписами норм права.

Significant flows of dirty money can damage the stability and reputation of the financial sector and potential threats to the single market, and terrorism could undermine the foundations of our society. In addition to measures of criminal law, a preventive effort via the financial system can bring results. The strength, integrity and stability of credit and financial institutions and confidence in the financial system as a whole could be seriously jeopardized by the efforts of criminals and their associates either to disguise the origin of criminal proceeds or to channel lawful or unlawful money for terrorist purposes. For the avoidance of Member States to take measures to protect their financial systems which could be inconsistent with the functioning of the internal market and the requirements of the law.

Ключові слова: система протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; фінансовий моніторинг, банк, фінансова операція, бухгалтерський облік, аналіз, документообіг, організація.

Key words: system of counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime or terrorist financing; financial monitoring, bank, financial operations, accounting, analysis, workflow organization.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Актуальність цієї теми полягає у тому, що необхідними умовами забезпечення стабільності вітчизняної банківської системи є підвищення фінансової стійкості кожної банківської установи; розширення комплексу банківських послуг для населення та організацій; спрощення процедури нагляду за діяльністю банків у процесі їх укрупнення. Втім, стабільність та репутація фінансового сектору може суттєво порушуватися через проходження потоків "брудних" коштів. Відмивання грошей прямо пов'язане зі змінами макроекономічних показників, які спричиняють коливання міжнародних потоків капіталу та курсів валют. Оскільки більшість

фінансових операцій здійснюється за участю банків, то, відповідно, в процесі легалізації "брудних" коштів найчастіше використовуються ті послуги банків, які мають недосконалі механізми захисту і протидії. Боротьба з організованою злочинністю не входить до компетенції кредитних організацій, однак вони можуть чинити суттєвий вплив як на виявлення схем легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом, так і їх власників серед своїх клієнтів. Пріоритет у забезпеченні цього напряму їх діяльності поки що несуттєвий, хоча рівень відповідальності з точки зору законодавства досить високий, аж до відклику ліцензії, особливо в частині встановлення первинного походження коштів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Комплексний підхід до обліково-аналітичного забезпечення фінансового моніторингу в банківських установах проводиться Національним банком України та Державною службою фінансового моніторингу. На теоретичному рівні проблемами фінансового моніторингу та обліково-аналітичним процесом займалися провідні вітчизняні та зарубіжні науковці: О. Барановський, С.Г. Гурій, С. Дмитров, Є.В. Карманов, Т. Качка, О.І. Кіреєв, М. П. Кравець, В.А. Кроцюк, О.С. Любунь, В.П. Матвієнко, О.П. Озкова, А. Наранович, В.В. Сопко, І. Степанов, Г.А. Тосуняк, Я.В. Янушевич. Слід також зазначити важливість результатів дослідження проблем аналізу банківської діяльності, опубліковані у працях: А.М. Герасимовича, І.М. Парасій-Вергуненко, Л.О. Примости.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою роботи є дослідження обліково-аналітичного забезпечення фінансового моніторингу в банківських установах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основою законодавчої бази у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму є: Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму"; Закон України "Про банки і банківську діяльність"; Кримінальний кодекс України; Кодекс України про адміністративні правопорушення. Національний банк України є суб'єктом державного фінансового моніторингу, що здійснює державне регулювання і нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму щодо банків, платіжних організацій та членів платіжних систем, що є банківськими установами.

З метою запобігання використанню банківської системи для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму постановою Правління Національного банку України від 26.06.2015 № 417 затверджене Положення про здійснення банками фінансового моніторингу. Положенням про здійснення банками фінансового моніторингу (із змінами та доповненнями) встановлюються загальні вимоги Національного банку України, зокрема, щодо порядку: виявлення та реєстрації банками фінансових опе-

рацій, що підлягають фінансовому моніторингу, стосовно яких є достатні підстави підозрювати, що вони пов'язані, стосуються або призначені для фінансування тероризму; ідентифікації, вивчення та класифікації клієнтів з урахуванням установлених банком критеріїв ризиків; надання банками Державній службі фінансового моніторингу України інформації відповідно до вимог законодавства України з питань запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; забезпечення управління ризиками легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму; зупинення, поновлення фінансових операцій та виконання рішень (доручень, запитів) Державної служби фінансового моніторингу України; погодження призначення та звільнення відповідального працівника банку.

Фінансовий моніторинг, сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу. Об'єкт фінансового моніторингу, це дії з активами, пов'язані з відповідними учасниками фінансових операцій, які їх проводять, за умови наявності ризиків використання таких активів з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також будь-яка інформація про такі дії чи події, активи та їх учасників. Система фінансового моніторингу складається з первинного та державного рівнів. Суб'єктами первинного фінансового моніторингу є: банки, страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи; платіжні організації, учасники чи члени платіжних систем; товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами; професійні учасники фондового ринку (ринку цінних паперів); оператори поштового зв'язку, інші установи, які проводять фінансові операції з переказу коштів; філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які надають фінансові послуги на території України; спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу. Внутрішні документи банку з питань фінансового моніторингу розробляються банком — юридичною особою/філією іноземного банку з урахуванням ви-

мог законів України, що регулюють питання запобігання та протидії легалізації кримінальних доходів/фінансуванню тероризму, згідно з нормативно-правовими актами Національного банку, Міністерства фінансів України, прийнятих для виконання, рекомендаціями Групи з розробки фінансів їх заходів боротьби з відмиванням грошей, рекомендаціями FATF, Базельського комітету банківського нагляду і реалізуються для забезпечення функціонування внутрішньобанківської системи запобігання легалізації кримінальних доходів/фінансуванню тероризму. Розглянемо питання щодо використання банками права відмови клієнту, у встановленні (підтриманні) ділових відносин (у тому числі шляхом розірвання ділових відносин) або проведенні фінансової операції. Вимогами статті 10 Закону та статті 64 Закону про банки встановлено право банку відмовити клієнту у встановленні (підтриманні) ділових відносин (у тому числі шляхом розірвання ділових відносин) або проведенні фінансової операції у разі, зокрема: якщо фінансова операція містить ознаки такої, що згідно з Законом підлягає фінансовому моніторингу; у встановленні клієнту неприйнятно високого ризику за результатами оцінки чи переоцінки ризику; ненадання клієнтом необхідних для вивчення клієнта документів чи відомостей. Потрібно звернути увагу, що відповідно до частини першої статті 11 Закону банк як суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний здійснювати управління ризиками легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та/або фінансування тероризму з урахуванням результатів ідентифікації, верифікації та вивчення клієнта, послуг, що надаються клієнту, аналізу операцій, проведених ним, та їх відповідності фінансовому стану і змісту діяльності клієнта, у тому числі з урахуванням рекомендацій, наданих Національним банком України як суб'єктом державного фінансового моніторингу. Відповідно до підпункту 22 частини другої статті 6 Закону банк як суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний проводити аналіз відповідності фінансових операцій, що проводяться клієнтом, наявній інформації про зміст його діяльності та фінансовий стан з метою виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу. Аналіз фінансових операцій згідно з підпунктом 2 пункту 2 розділу I Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, це комплекс заходів, установлених внутрішніми документами банку з питань здійснення фінансового моніторингу, проведення яких дає змогу з'ясувати суть і мету фінансових операцій, зробити висновок про відповідність/невідповідність фінансових

операцій фінансовому стану клієнта та/або змісту його діяльності, регулярність здійснення фінансових операцій та спрямований на виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу. Якщо за результатами здійсненого аналізу документів (інформації) про фінансові операції та їх учасників, який зокрема включає вивчення суті та мети фінансової операції, інформації про її учасників, банк дійшов до висновку про наявність ознак здійснення банком ризикової діяльності та підстав уважати, що характер або наслідки фінансових операцій можуть нести реальну або потенційну небезпеку використання уповноваженого банку з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму або фінансування розповсюдження зброї масового знищення, то Національний банк України рекомендує використовувати право банку у відмові, установлене частиною першою статті 10 Закону та статтею 64 Закону про банки, від проведення фінансової операції.

Визначення підстав щодо відмови від проведення фінансової операції здійснюється на основі складових обґрунтування такого висновку та враховується під час проведення відповідних застережних заходів для попередження, обмеження та/або зниження до прийняттого рівня ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та/або фінансування тероризму. Разом з тим слід зазначити, що в разі ненадання клієнтом на запит банку необхідних для вивчення клієнта, проведення аналізу та виявлення фінансової операції, що підлягає фінансовому моніторингу, документів та/або відомостей щодо фінансової операції та її учасників, банк має право відмовитися відповідно до статті 10 Закону та частини п'ятої статті 64 Закону про банки від у встановлення (підтримання) ділових відносин (у тому числі шляхом розірвання ділових відносин) або проведення фінансової операції. Банк має забезпечити в порядку, передбаченому Положенням № 417, унесення до реєстру фінансових операцій інформації про фінансову операцію, у проведенні якої відмовлено протягом одного робочого дня, але не пізніше наступного робочого дня з дня відмови, та в строки, визначені Законом, надання спеціально уповноваженому органу інформації про таку відмову.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Передумовами запровадження системи фінансового моніторингу в Україні стали чинники, що зумовлені розвитком національної еко-

номіки, зокрема високий рівень готівкових розрахунків, "тінізація" капіталів, злочини в сфері фінансів. Поряд з цим одним із основних факторів, які вплинули на необхідність запровадження системи фінансового моніторингу, стали вимоги міжнародного співтовариства, яке успішно бореться з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму. Невиконання Україною вимог щодо фінансового моніторингу загрожувало санкціями, які б могли ізолювати країну від усього ділового світу. Що стосується нормативно-правового забезпечення реалізації системи фінансового моніторингу, то Україна вжила достатніх заходів щодо приведення національного законодавства до вимог міжнародних стандартів у сфері фінансового моніторингу. Таким чином, можна вважати, що Україна зробила ще один серйозний крок до того, щоб стати країною з надійно захищеною фінансовою системою. В перспективі розвитку національної системи протидії легалізації доходів планується нарощування потужностей Єдиної інформаційно-аналітичної системи для вистежування фінансових операцій на базі Держфінмоніторингу, розширення переліку операцій, які підлягають моніторингу. Така робота дасть бажані результати тільки за активної участі кожної української банківської установи.

Література:

1. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 № 2121-14.
2. Закон України "Про Національний банк України" від 20.05.1999 № 679-14.
3. Закон України "Кримінальний кодекс України" від 05.04.2001 № 2341-III.
4. Закон України "Кодекс України про адміністративні правопорушення" від 07.12.1984 № 8073-X.
5. Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму" від 14.10.2014 № 1702-18
6. Бугаєнко А.В. Обліково-аналітичне забезпечення фінансового моніторингу банківських операцій: автореферат дисе. на здобуття наук. ступ. к. е. н. / Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. — Київ, 2012.
7. Організація фінансового моніторингу в банках: навчальний посібник рекомендовано МОН України. — Єгоричева С.Б.
8. Положення про здійснення банками фінансового моніторингу затверджене поста-

ноюю Правління Національного банку України від 26.06.2015 № 417.

9. Про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму/ ДИРЕКТИВА 2005/60/ЄС ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ від 26.10. 2005

10. Сайт НБУ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bank.gov.ua/>

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine "On Banks and Banking", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/2121-14> (Accessed 20 July 2016).
2. Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "On the National Bank of Ukraine", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/679-14> (Accessed 20 July 2016).
3. Verkhovna Rada of Ukraine (2001), "The Criminal Code of Ukraine", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (Accessed 20 July 2016).
4. Verkhovna Rada of Ukraine (1984), "Code of Ukraine on administrative offenses", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (Accessed 20 July 2016).
5. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine " On prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, terrorist financing and the financing of proliferation of weapons of mass destruction", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (Accessed 20 July 2016).
6. Buhaienko, A.V. (2012), "Accounting and analytical support for the financial monitoring of banking transactions", Ph.D. Thesis, Economy, Kyivs'kyj natsional'nyj ekonomichnyj universytet imeni Vadyma Het'mana, Kyiv, Ukraine.
7. Yehorycheva, S.B. (2014), Orhanizatsiia finansovoho monitorynhu v bankakh [Organization of financial monitoring by banks], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
8. National Bank of Ukraine (2005), The Law of Ukraine "Approval of Regulations on implementation of the Financial Monitoring by Banks", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/v0417500-15> (Accessed 20 July 2016).
9. European Union (2005), The Law of Ukraine "Directive on prevention of the use of the financial system for money laundering and terrorist financing", available at: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/994_774 (Accessed 20 July 2016).
10. National bank of Ukraine (2016), available at: <http://bank.gov.ua/> (Accessed 20 July 2016).
Стаття надійшла до редакції 09.08.2016 р.